М.В. Ткаченко

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ

В умовах радикальних економічних перетворень і розвитку ринкових відносин зростає значення професіоналізму управлінських кадрів. Виникає необхідність підготовки нового покоління керівників. Саме цю проблему мають вирішити вищі навчальні заклади, діяльність яких спрямована на фахову підготовку менеджерів. Менеджер як професійний управлінець повинен володіти спеціальними знаннями та навичками в галузі організації виробництва, а також виявляти здатність психологічно забезпечити ефективну діяльність кожного робітника. Тому у процесі фахової підготовки менеджерів доцільно застосовувати не тільки традиційні технології навчання, спрямовані на предметне оволодіння професією, але й ті, що формують соціальні аспекти діяльності майбутнього фахівця.

Теоретичні засади застосування сучасних технологій у навчальному процесі вищої школи розкрито у працях І. М. Богданової, А. А. Вербицького, П.М. Щербаня, В.А. Семиченко, С. О. Сисоєвої, Л.Д., В.А. Якуніна та інших. Окремі аспекти використання інноваційних технологій у процесі підготовки менеджерів висвітлено В. С. Лозницею, В. Н. Панкратовим, В.П. Пугачовим, А. П. Панфіловою, Ф. Столлер, Л. Фрід, В. В. Шпалінським, К. А. Помазан та ін. Разом з тим , не розкрито можливості проектних технологій, їхній психолого-педагогічний потенціал щодо інтенсифікації підготовки менеджерів.

Ураховуючи актуальність й недостатню теоретичну розробленість указаної проблеми, метою нашого дослідження ми визначили: обґрунтування шляхів застосування проектних технологій у процесі фахової підготовки менеджерів. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: визначення сутності та структурних елементів проектних технологій; обґрунтування організаційних засад упровадження проектних технологій. Дослідження проводилося в Одеському регіональному інституті державного управління Національної Академії державного управління при Президентові України. Навчальне проектування застосовувалося нами у процесі підготовки фахівців зі спеціальності "менеджмент організацій."

Розглянемо особливості проектних технологій. Навчальне проектування виникло у другій половині XIX століття у сільськогосподарських школах США, а потім було перенесено в загальноосвітню школу й отримало тут значно ширше застосування. Педагогічні засади методу проектів обґрунтував Дж. Дьюї. Удосконалив систему роботи над проектами В.Х. Кілпатрик. Під проектом він розумів цільовий акт діяльності, в основі якого лежить інтерес дитини. Ідеї проектного навчання виникли в Росії практично паралельно з розробками американських вчених і пов'язані з діяльністю С.Т. Шацького. Метод проектів упроваджувався у вітчизняних школах у 20-ті роки XX століття. Однак його універсалізація мала негативні наслідки, тому на початку 30-х років застосування методу проектів було заборонено. Сьогодні відбувається відродження навчального проектування, яке зазнало з часу свого зародження суттєвих еволюційних змін. Але, як справедливо зауважує О. М. Пєхота, "повернення до методу проектів сьогодні відбувається повільно, використовуються лише окремі елементи технології" [4: 149].

Проектні технології характеризуються певними особливостями, а саме:

- наявність значущої у дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання), що потребує інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її розв'язання;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів;
- структурування змістової частини проекту (із зазначенням поетапних результатів);
- використання дослідницьких методів: визначення проблеми досліджуваних завдань, що випливають з неї, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коректування, висновки [3, 59] .

У психолого-педагогічній літературі вказують різні типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні та практично-орієнтовані [4, 153].

Проекту властива чітка структура, яка відображається в його положенні або програмі. У науковій літературі структурні елементи проекту визначаються неоднозначно – їхня кількість указується від 7 до 17. Спираючись на наукові джерела і враховуючи досвід впровадження проектних технологій, ми вважаємо доцільною таку структуру навчального проекту:

- назва проекту;
- коротке вираження його сутності у формі влучного виразу, цитати, тощо;
- загальна характеристика проекту;
- мета й завдання проекту;
- етапи проведення проекту;
- учасники проекту;
- умови участі у проекті, види діяльності учасників, форми взаємодії організаторів проектної діяльності з його учасниками та іншими суб'єктами;
- критерії оцінки роботи окремих учасників та проекту в цілому;
- результати проекту, можливі варіанти продовження й розвитку проекту;
- автори, координатори, організатори проекту.

Структурні елементи проекту можуть змінюватися в залежності від конкретних цілей та задач.

Діяльність студентів у процесі навчального проектування здійснюється поетапно. Більшість дослідників указують три етапи: підготовчий, технологічний, заключний. На підготовчому етапі визначається проблема, формулюються цілі та завдання щодо її розв'язання, висуваються гіпотези, обговорюються методи дослідження. У подальшому здійснюється планування роботи – визначаються основні джерела, способи збору інформації, процедури й критерії оцінки результатів, розподіл роботи між членами групи. На наступному етапі відбувається збір інформації, вирішуються проміжні завдання, аналізуються отримані дані, формулюються висновки. На заключному етапі оформляється проект, здійснюється його захист, підводяться підсумки [1, 194-197].

Наведемо приклади навчального проектування, яке впроваджувалося нами у процесі вивчення курсів "Психологія", "Психологія управління". У процесі вивчення курсу "Психологія" студенти розробляли проекти з теми "Проблема активізації мислення і творчої діяльності", "Методи саморегуляції емоційних станів". Виконання цих проектів здійснювалось у мікрогрупах. Поряд з теоретичними питаннями у проектах розглядалися прийоми та методи стимулювання інтелектуальної активності, регуляції емоційного стану. Під час вивчення курсу "Психологія управління" студентами розроблялися такі проекти: " Технології

забезпечення результативного спілкування у процесі управлінської діяльності", "Евристично-професійне навчання персоналу", "Управлінський потенціал менеджера". У рамках визначеної тематики студенти конкретизували вибір теми навчального проекту. Підготовка проекту з першої і другої теми здійснювалась у мікрогрупах, а з третьої теми – у діадах. Вивчаючи тему " Технології забезпечення результативного спілкування у процесі управлінської діяльності" студенти підготували і представили навчальні проекти "Техніка ведення ділових бесід", "Розробка моделей прогнозування та розв'язання конфліктних ситуацій", "Мистецтво самопрезентації". Представлення проектів супроводжувалося рольовими іграми.

У процесі розробки проекту "Евристично-професійне навчання персоналу" студенти знайомилися з технологією мозкового штурму та тренінговими методиками, проводили бесіди з представниками фірм щодо шляхів практичного розв'язання проблеми, а також здійснювали підготовку заняття з персоналом за самостійно обраною тематикою. Фрагменти занять були представлені на семінарському занятті.

Навчальний проект "Управлінський потенціал менеджера" мав на меті ознайомлення студентів з науково обґрунтованими вимогами до особистості менеджера; формування вмінь використовувати тестові методики, цілеспрямоване спостереження щодо вивчення конкретного співробітника, професіограми та психограми при доборі кадрів; стимулювання професійного самоудосконалення.

Результатом проекту було теоретичне обґрунтування професійно важливих якостей менеджера, визначення особистісних характеристик найбільш успішних управлінців за допомогою інтерв'ювання, розробка діаграми "Профіль менеджера", у якій відображались особистісні характеристики однокурсника, складання програми професійного самовдосконалення.

Як свідчать наукові дослідження, ефективність проектних технологій у значній мірі визначається характером взаємостосунків між викладачем та студентами, а також між студентами в мікрогрупі. Проектні технології зумовлюють зміну ролі й місця викладача: від транслятора знань – до проектувальника інтелектуального й особистісного творчого розвитку студентів. Як доводить К. Дьорінг, у викладача поряд з основною предметною діяльністю з'являються нові площини діяльності – методично-дидактична та міжособистісна. Здійснення методично-дидактичної функції передбачає створення навчального середовища. Міжособистісна функція пов'язана зі зміною позиції викладача у навчальному процесі – він виступає партнером студентів, сприяє інтеграції студентської групи, реалізує стратегію подолання конфліктів.

Протягом основних етапів навчального проектування здійснюється активна взаємодія викладача зі студентами. Викладач спрямовує діяльність студентів, консультує їх, створює умови для розвитку творчої ініціативи. Спільна діяльність викладача і студентів буде значно ефективнішою, якщо враховувати такі умови: студенти групи повинні чітко усвідомлювати цілі навчального проекту; разом з тим, вони можуть висувати власні цілі, які іноді будуть більш вагомішими; викладач здійснює підтримку вибору студентів, заохочує їх до дослідницької діяльності; він делегує студентам управлінські функції під час організації роботи над проектом, а також у процесі оцінювання його результатів.

Досвід упровадження проектних технологій дозволяє нам обґрунтувати вимоги щодо організації навчання із застосуванням проектних технологій:

- проект має бути педагогічно обґрунтованим, тобто викладач повинен спрогнозувати доцільність застосування навчального проектування при вивченні певної теми, виходячи з принципів оптимальності та результативності. Слід враховувати, якими саме знаннями, уміннями, навичками оволодіють студенти, виконуючи проект, які здібності та особистісні якості при цьому розвиватимуться;
- проект спрямовується на розв'язання конкретної проблеми, повинен визначатися реалістичністю, ураховувати ресурсні можливості, які можуть бути надані студентові у процесі його виконання;
- робота над проектом моделює фрагмент професійної діяльності майбутнього менеджера;
- проект розробляється за ініціативою студентів. Тема проекту може бути одна, а шляхи її реалізації в кожній мікрогрупі – різні. Можливе одночасне виконання студентами різних проектів;
- проект планується заздалегідь, але його виконання має передбачати гнучкість, внесення обґрунтованих змін, тощо.
- у ході здійснення проекту викладач взаємодіє зі студентами на засадах діалогічності та партнерства.

Використання проектних технологій у процесі фахової підготовки менеджерів засвідчує, що вони мають низку переваг порівняно з традиційними дидактичними технологіями. Основна цінність їх у тому, що ці технології орієнтують студента на створення певного продукту, а не просто на вивчення конкретної теми. У процесі роботи над навчальними проектами відбувається інтеграція знань студентів з різних тем навчального курсу та з різних дисциплін, що наближує навчальну роботу до фахової діяльності. Крім того, урізноманітнюються види навчальної роботи студентів – вони працюють самостійно або в мікрогрупах, виконують завдання проблемного дослідницького характеру, звертаються до різноманітних джерел інформації, спілкуються з практичними працівниками. Студенти мають змогу конкретизувати напрям навчального проекту в межах загальновизначеної теми у відповідності до своїх інтересів. У процесі представлення результатів діяльності використовується елемент змагання, що підвищує мотивацію навчання. Отже, проектна технологія є особистісно орієнтованою, сприяє розвитку суб'єктивності студента, створює педагогічне поле для вияву творчих здібностей, розширює коло спілкування, сприяє набуттю комунікативних навичок, формуванню професійно важливих якостей майбутніх менеджерів.

Перспективу подальших досліджень ми вбачаємо у визначенні педагогічних умов ефективності застосування різних типів проектних технологій у процесі фахової підготовки менеджерів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гузеев В. В.* Планирование результатов образования и образовательная технология. – М.: Народное образование, 2000. – 240 с.

2. *Лозниця В. С.* Психологія менеджменту. Теорія і практика: Навч. посібник. – К., 2001. – 512 с.

3. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Под ред. Е. С. Полат. – М.: ИЦ «Академия», 2000. – 272 с.

4. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М.Пєхота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пєхоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

5. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / За ред. С. О. Сисоєвої. – К., 2001. – 502 с.

6. Сисоєва С.О. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів // Неперервна про-

фесійна освіта: теорія і практика. – 2002.-Вип.1. – С. 69-79.

7. *Хуторской А.В.* Современная дидактика. – СПб: Питер, 2001. – 544 с.

Подано до редакції 29.04.05

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются особенности проектных технологий, раскрываются организационные основы их применения в процессе подготовки менеджеров в высшей школе.

SUMMARY

The article deals with the peculiarities of project technologies, describes some organization bases of their application when training managers in high school.